

Ringolds Balodis, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors

CIVILLIKUMA 51. PANTS KĀ LAKMUSA PAPĪRS ESOŠAM TIESISKAM REGULĒJUMAM

LATVIAN ARTICLE CIVIL CODE ARTICLE 51 AS A LITMUS TEST FOR EXISTING LEGAL REGULATIONS

Atslēgvārdi: Latvijas Republikas Satversme, Civillikums, baznīca, konfesija, reliģiskas organizācijas, baznīcas šķirtība (atdalītība) no valsts, laulību reģistrācija

Key words: The *Satversme* (Constitution) of the Republic of Latvia, Civil Code, denomination, religious organization, separation of church and state, registration of a marriage

Summary

Although the Church in Latvia is separated from the state, there are eight denominations which are permitted by the state to conduct marriage registration. On behalf of the state, with legal force, but according to the procedure adopted in the denomination. The Civil Code of Latvia names these denominations: Roman Catholics, Evangelical Lutherans, Orthodox, Old Believers, Methodists, Baptists, Seventh-Day Adventists and Jews. Special laws have been adopted for all the aforementioned denominations, which stipulate their special status, including the right to register marriages on behalf of the state. In 2023, the Latvian Parliament decided that Latvian neo-pagans “*Dievturi*” will join the above group of denominations – godmen who are closely related to the cultivation of national traditions. The “*Dievturi*” have been fighting for this opportunity for more than twenty years. Initially, the deputies were only inclined to supplement Article 51 of the Civil Code with the ninth denomination and only after a long debate realized that such a step would not be legally correct. It will be a circumvention and disparagement of special Church laws. It would also incur significant damage to the legal framework established for religious organizations that has developed over decades.

As a result, the parliament decided to supplement the Civil Code with the denomination “*Dievturi*”, although noting that “The amendment in the article regarding the right to conclude a marriage also with a clergyman of the theocratic denomination, who has permission from the head of the denomination, enters into force at the same time as a separate law on the regulation of mutual relations between the state and the religious

organization of “*Dievturi*” and will be included in the wording of the law on the date of entry into force of the separate law.” In the article, the author provides substantiation to the position that the Civil Code should abandon the list of denominations, instead providing a reference to the special laws of the Church. Such an approach would be clearer legally and would free the legislator from adopting legal norms that create questions and unnecessary risks for those applying the law.

Ievads

Baznīcas šķirtība no valsts kā likumā ietverts princips (“Latvijas Republikā valsts institūtiem un iestādēm ir laicīgs raksturs”) parādās reliģisko organizāciju regulējošā likumā jau 1990. gadā, bet Satversmē kategoriskā principa veidolā (“Baznīca ir atdalīta no valsts”) 1998. gadā līdz ar Satversmes VIII nodaļas “Cilvēka pamattiesības”¹ pieņemšanu. Tomēr ir jāatzīst, ka tāda īstena šķirtības “siena”² starp valsti un baznīcu uzcelšanu Latvijā netiek izveidota, jo Latvijas Reliģisko organizāciju likumos (1990, 1995) ir iekļautas atrunas, ka reliģiskās organizācijas valsts funkcijas “veic likumā paredzētajos gadījumos”. Tāda atruna nebūt nav nejausa, jo Latvijā katoļiem, luterāņiem, pareizticīgajiem, vecticībniekiem, metodistiem, baptistiem, septītās dienas adventistiem un jūdaistiem Latvijas valsts deleģē laulību reģistrācijas tiesību, kas nozīmē, ka uz minēto baznīcu fiksētiem aktiem balstās vesela virkne cilvēkiem būtisku tiesību – mantojuma tiesības, pilsonība un bērnu tiesības un vēl daudz kas cits.

2023. gadā minētājām konfesijām pievienojas vēl Latvijas neopagāni – dievturi, kuri ir cieši saistīti ar nacionālo tradīciju kultivēšanu.³ Par šo iespēju dievturi ir cīnījušies vairāk nekā divdesmit gadus, un par šo notikumu raksta autoram nav ne mazāko iebildumu, cita lieta ir likumdevēja pamatojums, veids, kā tas tika panākts, kā arī likumā ietvertais formulējums, kuru ir vērts paanalizēt no juridiskā aspekta. Raksta mērķis ir uzsvērt speciālo baznīcu likumu lielo nozīmi saistībā ar tajā noteikto deleģējumu – laulību reģistrāciju, kā arī nepieciešamību uzlabot Civillikuma 51. panta redakciju. Proti, ir jāatsakās no konfesiju uzskaitījuma, tā vietā uzsverot speciālajos baznīcu likumos noteikto deleģējumu.

¹ Satversmes grozījums Nr. 5. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: likums (15.10.1998.). Latvijas Vēstnesis, 1998, Nr. 308/312 (1369/1373).

² J. Huston ‘A Wall of Separation’. Pieejams: <https://www.loc.gov/loc/lcib/9806/danbury.html>

³ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/345783-grozijumi-civillikuma>

1. Valsts deleģējums – konfesijām slēgt laulības ar juridisku spēku

Trīs gadus pēc neatkarības proklamēšanas jeb tieši 1993. gada 1. septembrī spēkā stājās Civillikuma⁴ Ģimenes tiesību daļa, pieliekot punktu likumdevēja vāriem mēģinājumiem ko labot padomju perioda ģimenes un laulības regulējumā.⁵ Civillikumā tiek veikta virkne labojumu,⁶ piemēram, atsakoties no patriarhālisma par labu dzimumu vienlīdzībai, kamēr atsevišķām baznīcām deleģētā laulību reģistrācijas funkcija, kāda tā bija pirmskara laikā, tiek saglabāta. Protams, iemesls, kāpēc likumdevējs šo normu saglabā un atstāj negrozītu,⁷ drīzāk ir sociālās (kultūras) antropoloģijas, mazāk politisks un tikai tad juridisks jautājums. Tas saistīts ar baznīcas šķirtības izpratni un ne tikai ar to.

Civillikuma 51. pants saglabājis savā sākotnējā pirmskara redakcijā, un proti: *Ja laulājamie pieder pie ev.-luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (judaistu) konfesijas un vēlas salaulāties pie savas konfesijas garīdznieka, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja, tad viņus laulā pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem.*

Atskatoties uz Latvijas valsts atjaunotnes sākumposmu – pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu sākumu –, varam novērot, ka valstij, kas atbrīvojusies no komunistiskās ideoloģijas, nav pietiekamas izpratnes par daudziem svarīgiem jautājumiem. Lietpratēju, kas spētu objektīvi izvērtēt visus riskus, nebija, bet ārvalstu ekspertu pienesums ir visai pretrunīgi vērtējams. Pārejas laika likumdevējs – Latvijas Republikas Augstākā Padome – izšķīrās par labu Civillikuma atjaunošanai, nevis jauna likuma izveidošanai, pieņemdam, ka efektīgāk ir labot nepilnības pirmskara regulējumā, nevis censties izveidot ko pilnīgi jaunu.⁸

⁴ Civillikums. Valdības Vēstnesis, 1937, Nr. 41. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/225418>

⁵ 1990. gada 1. marta likums "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksā un dažos citos Latvijas PSR likumdošanas aktos". Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1990, Nr. 11. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/279763>

⁶ Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992, Nr. 29/31. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/75530>

⁷ Civillikuma 51. pants ir saglabājis gandrīz negrozīts. Saeima pirms vienpadsmit gadiem atteicās no senatnīgās "izsludināšanas", jēdzienu priekšroku dodot juridiski skaidrākajam "laulāšanas" jēdzienam. Sākotnējā redakcijā bija rakstīts, ka laulāšanās notiek "[...] pie savas konfesijas garīdznieka, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja, izsludināšanu izdara pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem", bet jaunajā, šobrīd spēkā esošajā – "[...] pie savas konfesijas garīdznieka, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja, tad viņus laulā pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem". Sk.: 2012. gada 29. novembra likums "Grozījumi Civillikumā". Latvijas Vēstnesis, 2012, Nr. 200. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/253623>

⁸ Tas labi redzams no Augstākās Padomes stenogrammām, kur deputāta Andra Plotnieka vārdiem, [...] *Mēs varam vienas dienas laikā pasludināt par spēkā esošu Latvijas Republikas Civillikumu, Sodū likumu un tā tālāk un šajā gadījumā pēc tam tajos izdarīt grozījumus. Taču nevar būt vakuums, kad katrā likumā tiek fragmentāri radītas jaunas civiltiesības un jaunas krimināltiesības.* [...] (Sk.: Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991. gada 30. oktobra sēdes stenogramma. Pieejams: https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911030.htm)

Jāpiezīmē arī, ka attiecīgajam laika posmam bija raksturīgi nacionālās pašapziņas atgūšanas meklējumi, skatu vēršot pirmskara regulējuma virzienā. Ņemot vērā, ka padomju okupācijas vara bija ateistiska, tiesības nodot baznīcām šo laulību reģistrāciju varēja šķist kā atgriešanās pie nacionālās identitātes un Rietumu kultūras. Tolaik ļaudis pārpildīja dievnamus, bet valsts amatpersonas veidoja ciešāku sadarbību ar baznīcām visaugstākajā līmenī.⁹ Manuprāt, Civillikuma 51. panta atjaunošanas iemesls saistās arī ar likumdevēja centieniem izpatikt vēlētājiem. Tāpat jāņem vērā, ka nostalgija pēc pirmskara normatīvā regulējuma likās kā pašsaprotama atgriešanās pie atņemtajām saknēm. Tiktāl par mūsdienām, cita lieta, protams, kāpēc 1937. gada Civillikumā vispār bija šāds deleģējums un kāpēc likuma 51. pantā bija tieši šāds konfesiju uzskaitījums.

Civillikums un Latvijas Republikas Satversme ir otrs likums, kas ar papildinājumiem un pārgrozījumiem veido nepārtrauktības doktrīnu ar pirmskara Latvijas valsti, tā vēlreiz pasvītrodams nepārtrauktības principu, kas ir mūsu valsts atjaunošanas juridiskajā pamatojumā.¹⁰ Ievēribas cienīgs ir apstāklis, ka viens no šiem fundamentālajiem tiesiskajiem regulējumiem ir ticis pieņemts demokrātiskā procesā, izejot skrupulozas likumdošanas procesa stadijas, kamēr otrs – antikonstitucionālā sanāksmē. Civillikumu tā laikabiedri dēvēja par “Kārļa Ulmaņa Civillikumu”, lai gan tas bija faktiski 1864. gada Baltijas Civillikuma normu konsolidēta versija, kurā tika novērstas Baltijas novadu civiltiesību atšķirības, atsakoties no atsevišķiem ģermāņu (baltvāciešu) tiesību institūtiem. Civillikums tika apstiprināts šaurā vadonim Ulmanim pietuvinātu personu lokā Krišjāņa Valdemāra ielā 3. Nav ziņu par kara un okupācijas laiku pārdzīvojušiem pierakstiem vai stenogrammām, kas ļautu labāk saprast Civillikuma normas,¹¹ taču, ieskatoties laulību noslēgšanas un reģistrāciju regulējošos likumos (“Par laulību”¹² un “Par civiltāvokļa aktu reģistrāciju”¹³), atrodam gandrīz identisku konfesiju uzskaitījumu. Likumā “Par laulību” 23.¹ pantā var redzēt vēl divas konfesijas (reformātus un anglikāņus), kuras nav ietvertas Civillikuma 51. pantā. Neņemam spriest, kāpēc minētās divas konfesijas savulaik “izkritušas caur Ulmaņa sietu”, tomēr ticams izklausās Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesora Jāņa Vēbera secinājums, ka Civillikuma 51. pantā ir iekļuvušas “skaitliski lielākas

⁹ Piemēram, parlamentā tika ar likumu spēku izveidota Reliģijas lietu konsultatīvā padome (sk. 2. panta ceturto rindkopu). Likums “Par reliģiskajām organizācijām”. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1990, Nr. 40. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/72588/redakcijas-datums/1991/06/13>). Vēlāk Reliģijas lietu konsultatīvā padome ilgus gadus darbojās Tieslietu ministrijas paspārnē, atbalstidama visādos veidos tradicionālās baznīcas.

¹⁰ Sk. Satversmes tiesas 07.12.2023. sprieduma lietā Nr. 2022-41-01 7.2. punktu.

¹¹ Balodis R. Development of the Normative Regulation on the Official Latvian State Language During the First Period of Independence. Journal of the University of Latvia. Law, No. 15, 2022, p. 129. Pieejams: <https://journal.lu.lv/jull/article/view/386/369>

¹² Latvijas Republikas likums “Par laulību”. Valdības Vēstnesis, 1921, Nr. 38.

¹³ Latvijas Republikas likums “Par Civiltāvokļa aktu reģistrāciju”. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1921, Nr. 1/3.

konfesijas”.¹⁴ Kā norāda Augstākās tiesas senators, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors Kaspars Balodis, šis ir tas izņēmuma gadījums, kad valsts savu funkciju – laulību reģistrāciju – ar likuma normu deleģē privāto tiesību juridiskām personām – reliģiskām organizācijām.¹⁵

Satversmes sapulce, 1921. gadā pieņemot likumu “Par laulību”, neieklāva konfesiju uzskaitījumu, taču paredzēja konkrētu deleģējumu garīdzniekiem slēgt laulības. Saeima, 1928. gada 7. martā pieņemot grozījumus,¹⁶ papildināja likumu ar jau minēto 23.¹ pantu, kur tas parādās. Jāatzīst, ka Saeimā par deleģējumu izvērsas visai spraigas debātes un tikai deputāta viena balss izšķīra konkrēto konfesiju loka deleģēšanu garīdzniekiem (“par” – 45 deputāti, “pret” – 44 deputāti).¹⁷ Sociāldemokrāti grozījumos redzēja klerikālas valsts veidošanās draudus un vaimanāja par atgriešanos viduslaikos (Fēlikss Cielēns). Tāpat, pretojoties laulību reģistrācijas funkcijas nodošanai baznīcām, viņi saskatīja garīdznieku merkantīlas intereses, kuri to gribot, lai piepelnītos (Nikolajs Kalniņš), un biedēja citus: ja tā turpināsies, garīdznieki terorizēs iedzīvotājus (Jānis Opincāns). Grozījumu atbalstītāji (Alfonss Pastors) savukārt norādīja, ka baznīcām šī funkcija esot nododama pilsoņu ērtībai – garīdznieki esot sasniedzamāki nekā ierēdņi.¹⁸

Jau citētais J. Vēbers savos komentāros par Civillikuma 51. pantu pamatoti norāda uz atšķirību starp “salaulāšanu” reliģiskajā rituālā bez tiesiskām sekām un laulību reģistrāciju kā noteiktu civilstāvokļa aktu reģistrāciju, kas noteikta Civillikuma 51. pantā.¹⁹ Patiešām, Latvijā nav aizlieguma reliģiskām organizācijām rīkot savus laulību rituālus, kas nav saistīti ar civilstāvokļa aktu reģistrāciju un uzskaiti. Šeit ir pilnīga rīcības brīvība pat to konfesiju garīdzniekiem, kas ir uzskaitīti Civillikumā. Likums nosaka baznīcu tiesību reģistrēt laulības juridiski un neko nesaka par laulību reliģisko aspektu. Pašreizējo situāciju un tendences, kādas ir Latvijā ar šo lietu, labi atklāj Tieslietu ministrijas tabula. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamenta sniegto informāciju 2022. gadā baznīcās laulības slēdza aptuveni 10% jaunlaulāto (1113 no 12 113), kas ir par 4% mazāk nekā piecus gadus iepriekš (2017. gadā – 1898 no 13 205). Paskatoties piecu gadu griezumā, skaidri iezīmējas tendence samazināties laulībām, kas slēgtas baznīcā.

¹⁴ Civillikuma 51. panta komentārs. Grām.: Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 36., 37. lpp.

¹⁵ Balodis K. Ievads Civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 90. lpp.

¹⁶ Latvijas Republikas likums “Pārgrozījumi un papildinājumi likumā “Par laulību””. Valdības Vēstnesis, 1928, Nr. 54.

¹⁷ Latvijas Republikas 2. Saeimas 1928. gada 21. februāra (8. sesijas 15. sēdes) stenogrammas, 598 lpp.

¹⁸ Balodis R. Valsts un Baznīca. Rīga: Nordik, 2000, 499.– 501. lpp.

¹⁹ Civillikuma 51. panta komentārs. Grām.: Vēbers J. 2000, 36. lpp.

Noslēgtās laulības

Gads	Laulības kopā (gan baznīcās, gan dzimtsarakstu nodaļās)	T. sk. baznīcā ²⁰	Svinīgā procedūrā noslēgta laulība dzimtsarakstu nodaļā	Ārpus dzimtsarakstu nodaļas telpām slēgta laulība	Vismaz viens no laulātajiem ir ārzemnieks	Laulību noslēdz nepilngadīga persona
2017	13 205	1898	9538	517	1210	49
2018	13 396	1811	9305	667	1212	32
2019	12 914	1473	8580	631	1237	22
2020	10 469	1162	379	578	740	25
2021	10 824	1114	108	692	796	19
2022	12 113	1113	305	878	1175	22

Ieskatoties statistikā, jāsecina, ka lielāko daļu Civillikuma 51. panta kārtībā noslēgto laulību ir slēguši luterāņu un katoļu garīdznieki.²¹ Pārējo konfesiju garīdznieki (piemēram, baptisti un pareizticīgie) slēdz vairākas reizes mazāk vai ļoti reti, piemēram, kā metodisti un adventisti – vidēji vienu līdz septiņas reizes gadā. Saskaņā ar pašas Tieslietu ministrijas sniegto informāciju Saeimas Juridiskās komisijas sēdē, tad 2021. gadā baznīcās pavisam bija noslēgta 1121 laulība, no kurām evaņģēliskiem luterāņiem – 493; Romas katoļiem – 462, baptistiem – 102 laulības, pareizticīgiem – 52, kamēr jūdaistu reliģijas praktizētāji šo iespēju gandrīz vispār neizmanto²² (2019. gadā neviena, 2020. gadā viena, kamēr 2021. gadā neviena). Lai arī adventistiem un metodistiem ir vairāk noslēgtu laulību,

²⁰ Garīdznieki laulību slēdz atbilstoši savas konfesijas noteikumiem, un arī viņi laulību var noslēgt kā dievnāmā, tā arī ārpus tā.

²¹ Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums. Latvijas Vēstnesis, 2002, Nr. 137. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/66743>. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas dzimtsarakstu sniegto informāciju 2022. gadā baznīcās laulības slēdza aptuveni 10% jaunlaulāto (1113 no 12 113), kas ir par 4% mazāk nekā piecus gadus iepriekš (2017. gadā – 1898 no 13 205). Paskatoties piecu gadu griezumā, skaidri iezīmējas tendence samazināties baznīcā slēgtām laulībām, kas, protams, ļoti disonē ar pašu baznīcu sniegto informāciju par ticīgo skaitu. Reliģisko organizāciju Tieslietu ministrijai pārskatos norādīto draudžu locekļu kopējais skaits ir 1 334 315 (!), pie kam pati ministrija atzīst, ka statistikas datus nav iekļauta informācija par visām reliģiskajām organizācijām, jo daļa nav iesūtījušas pārskatus par savu darbību. Protams, ja runā par ticīgo skaitu Latvijā, tad objektīvas statistikas nav. Tautas skaitīšanas dati par aptaujājamo reliģisko piederību nekad nav prasīti, bet pašu konfesiju sniegtā informācija Tieslietu ministrijā ir visai apšaubāma. Labs piemērs ir evaņģēliskie luterāņi, kas kopā ar Romas katoļiem un pareizticīgajiem ir starp trim lielākajām Latvijas konfesijām. 2017. gadā luterāņu skaits bija 700 000 (sk.: <https://www.delfi.lv/news/national/politics/ticigo-skaitis-latvija-gada-laika-udzis-importets-vairak-misionaru-un-garidznieku.d?id=50533411>), kamēr pašas Baznīcas kalendārā tiek minēti 34 125 draudzes locekļi (sk. Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas izdevumu “Baznīcas gada grāmata”, 244. lpp.).

²² 14. Saeimas Juridiskās komisijas 2023. gada 16. maija sēdes protokols Nr. 141.1.9/3-29-14/23.

viņiem sokas tikai vien nedaudz labāk.²³ No vienas puses, tas liecina par mazu ticīgo skaitu, lai arī tikpat labi var būt apliecinājums, ka reliģiskas ceremonijas notiek paralēli laulības noslēgšanai dzimtsarakstos.

2. Dievturi kā Civillikuma 51. panta saraksta devītā konfesija

Pēdējos divdesmit piecos gados dievturi vairākkārt neveiksmīgi ir centušies Saeimas deputātus uzrunāt, aicinot Civillikuma 51. panta konfesiju uzskaitījumu papildināt ar viņu konfesiju. Tas izdevās vien 2022. gadā 13. Saeimas pašā noslēgumā. Likumprojekts “Grozījumi Civillikumā” (Nr. 1531/Lp13), kas atbalstīja dievturu iekļaušanu, 13. Saeimā tika atbalstīts pirmajā lasījumā un tika turpināts 14. Saeimā kā “Grozījums Civillikumā” (Nr. 235/Lp14). Dievturus lobēja Nacionālā apvienība, aicinot pārējos deputātus piedomāt pie “vienlīdzīgas attieksmes”.²⁴ Saeimā šīs partijas deputāti, atzīstot, ka konfesijas sekotāju skaits nav liels, uzsvāra lika uz latvisko kāzu rituālu burvību, sakot, ka liels esot to jauno pāru skaits, kuri vēlas laulāties pēc šīs konfesijas noteikumiem.²⁵ Tāpat pamatojums tika rasts Satversmes ievadā, kur minēts, ka Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido arī latviešu un lībiešu tradīcijas un latviskā dzīvesziņa. Latvijas Dievturu sadraudze, vēršoties pie Saeimas, aicināja atbalstīt šo likumprojektu, jo tas “nostiprinātu dievturu tiesības savā zemē un iespējas tautas kultūras mantojuma dzīvotspējai un pastāvēšanai cauri gadsimtiem”.²⁶

Uz deputātu politisko apgalvojumu un pašas ieinteresētās reliģiskās organizācijas pamatojumu fona visai profesionāli izskanēja Tieslietu ministrijas skaidrojums Juridiskajā komisijā. Olga Zeile, kas pārstāvēja ministriju, deputātiem skaidroja, ka Civillikuma 51. pantā jēdziens “konfesijas” tā veidošanas (1937) un arī atjaunošanas brīdī (1993) tika saprasts kā konkrētas reliģiskas organizācijas (noslēgts subjektu loks). Tomēr situācija mainījās pirms pieciem gadiem, kad 2018. gada 26. aprīlī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-18-01. No šī brīža jēdziens “konfesijas” ir kļuvis par nenoteiktu juridisku jēdzienu. Konfesija var ietvert vienu reliģisku organizāciju (savienību), taču var ietvert arī

²³ Tā metodistiem 2019. gadā salaulāts viens pāris, 2020. gadā – divi pāri, bet 2021. gadā – pieci pāri. Septītās dienas adventistiem 2019. gadā – septiņi pāri, 2020. gadā – pieci pāri, bet 2021. gadā – septiņi pāri.

²⁴ Saeimas deputāts Jānis Dombrova. 13. Saeimas Juridiskās komisijas 2022. gada 18. oktobra sēdes protokols Nr. 304.

²⁵ No 13. Saeimas Juridiskās komisijas referenta Jāņa Iesalnieka runas Saeimā, likumprojektu “Grozījumi Civillikumā” (1531/Lp 13) pirmajā lasījumā prezentējot Latvijas Republikas 14. Saeimas 2022. gada 20. oktobra sēdē. Pieejams: [https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1da0d48edb7540b8c22588f5004572d5/\\$FILE/Lp1531_0.htm](https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1da0d48edb7540b8c22588f5004572d5/$FILE/Lp1531_0.htm)

²⁶ No Dievturu sadraudzes dižvadņa Andreja Broka 2023. gada 5. mēneša 2. dienas vēstules 14. Saeimai.

vairākas savienības. Pašlaik Civillikuma 51. panta subjektu loks tiek konkretizēts caur speciālajiem likumiem, ko valsts ir pieņēmusi par attiecīgajām reliģiskajām savienībām (baznīcām). Tajos ir attiecīgās normas, kas attiecīgo baznīcu vadībai dod tiesības pilnvarot garīdzniekus slēgt laulības ar juridiskām sekām.²⁷

Patiešām, laika posmā no 2007. līdz 2008. gadam Latvijas parlaments izstrādāja un pieņēma septiņu reliģisko savienību likumus un vienu draudzes likumu (speciālos baznīcu likumus), kuros cita starpā tika noteiktas arī attiecīgās reliģiskās organizācijas garīdznieka (mācītāja vai rabīna) tiesības salaulāt. Likumu izstrādāšanas brīdī Satversmes tiesa nebija atzinusi par Satversmei neatbilstošu nosacījumu “vienā konfesijā viena baznīca” un laulību reģistrācijas pieminēšana likumā bija vien Civillikuma 51. pantā noteiktā deleģējuma tiesisks apraksts. Tiesības uz laulību slēgšanu ir noteiktas speciālajos baznīcu likumos:

- Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likumā (7. pantā);²⁸
- Latvijas Baptistu Draudžu Savienības likumā (8. pantā);²⁹
- Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likumā (6. pantā);³⁰
- Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas likumā (7. pantā);³¹
- Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likumā (8. pantā);³²
- Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likumā (7. pantā);³³
- Rīgas ebreju reliģiskās draudzes likumā (9. pantā).³⁴

Romas Katoļu baznīcai, kas arī ir minēta starp Civillikuma 51. pantā uzskaitītajām konfesijām, nav sava speciāla likuma, taču tās tiesības toties ir nostiprinātas starptautiskā līgumā – Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumā.³⁵ Lai arī šai līgumā, atšķirībā no speciālajiem likumiem, nav noregulēta virkne vairāku jautājumu (piemēram, tiesības uz nosaukuma aizsardzību u. c.), katoļu tiesības noslēgt laulības ir ietvertas. Līguma 8. pantā ir noteikts Latvijas Republikas pienākums atzīt katoļu baznīcas noslēgto kanonisko laulību civiltiesiskās sekas, ja ir izpildītas Latvijas Republikas likumos paredzētās prasības.

²⁷ 14. Saeimas Juridiskās komisijas 2023. gada 16. maija sēdes protokols Nr. 141.1.9/3-29-14/23.

²⁸ Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 93. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/158622>

²⁹ Latvijas Baptistu Draudžu Savienības likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 86. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/157893>

³⁰ Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 91. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/158398>

³¹ Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 98. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/159066>

³² Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 188. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/184625>

³³ Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 188. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/18462>

³⁴ <https://likumi.lv/ta/id/159067-rigas-ebreju-religiskas-draudzes-likums>

³⁵ Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums. Latvijas Vēstnesis, 2002, Nr. 137. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/66743>

Galu galā Saeima izšķirās par dievturu iekļaušanu Civillikuma 51. pantā, taču ar atrunu.

51. pants. Ja laulājamie pieder pie ev.-luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (judaistu) konfesijas un vēlas salaulāties pie savas konfesijas garīdznieka, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja, tad viņus laulā pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem.

(Grozījums pantā attiecībā uz tiesībām noslēgt laulību arī pie dievturu konfesijas garīdznieka, kuram ir konfesijas vadības atļauja, stājas spēkā vienlaikus ar atsevišķu likumu par savstarpējo attiecību noregulēšanu starp valsti un dievturu reliģisko organizāciju un tiks iekļauts likuma redakcijā uz atsevišķā likuma spēkā stāšanās dienu. Sk. 07.09.2023. likuma 30. pantu)

Minētais nozīmē, ka līdz ar šo Civillikuma 51. panta grozījumu Saeima atzīst, ka tieši speciālie baznīcu likumi ir tiesību akts, kurā tiek noteikts deleģējums konkrētai baznīcai reģistrēt laulības.

3. Atteikšanās no konfesiju uzskaitījuma par labu atsaucei

No vienas puses, jēdzieni ar augstu juridiskās abstrakcijas pakāpi padara tiesību normu elastīgāku un atbilstošāk piemērojamu dažādās situācijās.³⁶ Civillikuma 51. pantā “konfesijas”, kā tas secināms no Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01, sniedz pretēju efektu, jo abstraktais jēdziens “konfesija” maldina tiesību piemērotāju. Faktiski, jau pieņemot minēto normu 1937. gadā un arī atjaunojot 1993. gadā, bija domāta konkrēta juridiska persona – baznīca.

Manuprāt, ir pienācis laiks atzīt, ka vislabākais risinājums būtu Civillikuma 51. pantā ietvert nevis konfesiju vai baznīcu uzskaitījumu, bet norādi uz speciālajiem likumiem, kuros šāds deleģējums ietverts. Aicinātu izteikt minēto pantu šādā redakcijā: *Ja laulājamie vēlas salaulāties pie garīdznieka, kuram ir savas konfesijas vadības atļauja, kas izdota, balstoties uz speciāla par attiecīgo reliģisko organizāciju izdota likuma pamata, tad viņus laulā pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem.* Pantā netiek minēti Romas katoļi, bet ir taču skaidrs, ka Romas katoļiem deleģējums ir noteikts starptautiskajā līgumā – Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumā.

Manis piedāvātais risinājums sasaucas arī ar Saeimas Juridiskā biroja vadītājas Dinas Meisterses viedokli par dievturu ietveršanu Civillikuma 51. pantā,³⁷ jo birojs

³⁶ Sk.: Satversmes tiesas 19.12.2012. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01, 18.1. punkts.

³⁷ Saeimas Juridiskā biroja vadītājas Dinas Meisterses vēstule-atzinums Nr. 111.13/1-95-14/23 Saeimas Juridiskajai komisijai par likumprojektu “Grozījums Civillikumā”.

aicina ievērot konstitucionālas tradīcijas un esošo tiesību sistēmu, jo pārējām konfesijām ir speciālos likumos deleģētas laulību reģistrācijas tiesības. Turklāt, kā zināms, jau Juridiskās komisijas sēdes laikā iezīmējās arī Vasarsvētku konfesijas vēlme tikt ierakstītai Civillikuma 51. pantā. Saeimas Juridiskajā komisijā, vērtējot priekšlikumu Civillikuma 51. pantu papildināt ar dievturu konfesiju, ir jāatzīst, ka deputāts Edgars Zelderis visai pamatoti secināja,³⁸ ka, ja Civillikuma 51. pantu papildina ar dievturu konfesiju, tad var rasties problēmas. Deputātu citējot, “ar šiem grozījumiem tiek atvērta pieeja tam, ka jebkurš [izmantojot vārdu “dievturi”] turpmāk varēs šādas darbības veikt [..], ja nav noteikts neviens kritērijs, jo nav “sarga pie šiem vārtiem”. Tas savukārt “var novest pie riskiem, kas radīs zināmu haosu”, jo fakts, ka reliģiska organizācija ir reģistrēta Uzņēmumu reģistrā, vēl nedod tiesisko skaidrību. Šādā reliģisko organizāciju reģistrā var reģistrēt jebkuru organizāciju, jo, reģistrējoties reliģiskām organizācijām, ir jāizpilda vien formāli kritēriji. Tas, ka jaunas konfesijas vēlas saņemt tādas pašas tiesības kā citas, ir saprotams, taču tāpēc arī ir svarīgi izstrādāt pietiekami saprotamu tiesisku noregulējumu šai jautājumā.

Kopsavilkums

Speciālo baznīcu likumu atzīšana no valsts puses, ar tiem saistot arī Civillikuma 51. panta konfesiju uzskaitījumu, ir laba zīme. Minētie likumi ir savdabīgs tiesisks instruments un baznīcas un valsts vienošanās formāts vienlaikus. Kāpēc laba zīme? Tāpēc, ka pēdējos gados speciālos likumus ir apšaubījuši liberālie politiķi un atsevišķi grozījumi drīzāk izskatījās pēc “tiesiskām lamatām” baznīcu autonomijai. Tā, piemēram, Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca 2018. gadā nespēja savu likumu grozīt³⁹ pat pusgada laikā. Tās sāncense Latvijas Evaņģēliski luterisko baznīca pasaulē darīja visu, lai likuma grozījumi iestrēgtu, nevis lobēja sava speciālā likuma pieņemšanu. Savukārt Latvijas Pareizticīgai baznīcai tās likumu Saeima sagrozīja⁴⁰ ātrāk nekā nedēļas laikā bez pašas baznīcas atļaujas. Lai arī abi pieminētie gadījumi ir atšķirīgi un šai rakstā par to nav runas, taču tie cieši saistās ar valsts attieksmi pret speciāliem likumiem vistiešākā veidā. Ir dzirdētas pat runas, ka likumi vispār būtu anulējumi tiesiskās vienlīdzības vārdā. Tāpēc ierosinājums paplašināt reliģisko organizāciju loku Civillikumā un likumdevēja izšķiršanās par labu speciālo baznīcu likumu tiesiskajam ietvaram ir jauns attīstības posms valsts un baznīcas attiecībās. Izpratne tika panākta saspringtās diskusijās starp Tieslietu ministriju un Saeimas komisiju un tās deputātiem.

³⁸ 14. Saeimas Juridiskās komisijas 2023. gada 16. maija sēdes protokols Nr. 141.1.9/3-29-14/23.

³⁹ Sk.: 2018. gada 12. Saeimas neatbalstītie “Grozījumi Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likumā (Nr. 1210/Lp12)”. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=1210/Lp12>

⁴⁰ 08.09.2022. likums “Grozījumi Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likumā”. Latvijas Vēstnesis, 09.09.2022., Nr. 175A. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/335376>

1. Likumdevējs, "atverot durvis" Civillikuma 51. pantā jaunai konfesijai, kurai piešķir laulību reģistrācijas tiesības, ir radījis precedentu, kas mudina arī citām baznīcām sev šādu tiesību pieprasīt, balstoties uz Satversmes 91. pantu. Valsts ir tiesīga atbalstīt atsevišķas baznīcas kādu specifisku iemeslu dēļ, taču vienlīdzības princips darbojas arī šādos gadījumos.
2. Valstij ir jāspēj nodrošināt tiesisko vienlīdzību, taču jādomā arī, kā pasargāt sabiedrību no riskiem, kas var rasties, pieļaujot, ka laulības sāk reģistrēt gadījuma organizācijas jeb tādas, kuras neiztur attiecīgu kritēriju sietu Tieslietu ministrijā, kas Latvijā ir atbildīga par valsts un baznīcas attiecībām un tiesisko regulējumu šai jomā.
3. Ir jāizvērtē Civillikuma 51. pants un jāatsakās no konfesiju uzskaitījuma, tā vietā paredzot atsauci uz baznīcu speciālajiem likumiem. Šāda pieeja juridiski būtu skaidrāka un atbrīvotu likumdevēju no tādu tiesību normu pieņemšanas, kas rada jautājumus un liekus riskus tiesību piemērotājiem.

BIBLIOGRĀFIJA

Literatūra

1. Balodis R. Development of the Normative Regulation on the Official Latvian State Language During the First Period of Independence. *Journal of the University of Latvia. Law*, No. 15, 2022.
2. Balodis K. *Ievads Civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
3. Balodis R. Valsts un Baznīca. Rīga: Nordik, 2000. Pieejams: <https://journal.lu.lv/jull/article/view/386/369>
4. Huston J. 'A Wall of Separation'. Pieejams: <https://www.loc.gov/loc/lcib/9806/danbury.html>
5. Vēbers J. *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: ģimenes tiesības*. Rīga: Mans Īpašums, 2000.

Tiesu prakse

6. Satversmes tiesas 07.12.2023. spriedums lietā Nr. 2022-41-01. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/>
7. Satversmes tiesas 19.12.2012. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01, 18.1. punkts. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/>

Tiesību akti

8. Civillikums. Valdības Vēstnesis, 1937, Nr. 41. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/225418>
9. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē. *Latvijas Vēstnesis*, 1998, Nr. Nr. 308/312 (1369/1373). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50292-grozijumi-latvijas-republikas-satversme>
10. Grozījumi Civillikumā. *Latvijas Vēstnesis*, 2012, Nr. 200. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/253623>

11. Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums. Latvijas Vēstnesis, 2002, Nr. 137. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/66743>
12. Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 93. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/158622>
13. Latvijas Baptistu Draudžu Savienības likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 86. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/157893>
14. Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 91. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/158398>
15. Latvijas Vec ticībnieku Pomoras Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 98. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/159066>
16. Rīgas ebreju reliģiskās draudzes likums. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr. 98. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/159067>
17. Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 188. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/184625>
18. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr. 188. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/18462>
19. 08.09.2022. likums "Grozījumi Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likumā". Latvijas Vēstnesis, 2022, Nr. 175A. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/335376>
20. Grozījumi Civillikumā. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 186. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/345783-grozijumi-civillikuma>

Vēsturiskie tiesību akti

21. Latvijas Republikas likums "Par laulību". Valdības Vēstnesis, 1921, Nr. 38. Pieejams: <http://www.periodika.lv>
22. Latvijas Republikas likums "Par Civilstāvokļa aktu reģistrāciju". Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1921, Nr. 1/3. Pieejams: <http://www.periodika.lv>
23. Latvijas Republikas likums "Pārgrozījumi un papildinājumi likumā "Par laulību"". Valdības Vēstnesis, 1928, Nr. 54. Pieejams: <http://www.periodika.lv>
24. 01.03.1990. likums "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksā un dažos citos Latvijas PSR likumdošanas aktos". Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1990, Nr. 11. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/279763>
25. Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992, Nr. 29/31. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/75530>
26. Likums "Par reliģiskajām organizācijām". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1990, Nr. 40. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/72588/redakcijas-datums/1991/06/13>

Stenogrammas

27. Latvijas Republikas 2. Saeimas 1928. gada 21. februāra (8. sesijas 15. sēdes) stenogramma.
28. Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991. gada 30. oktobra sēdes stenogramma. Pieejams: https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911030.htm

29. Latvijas Republikas 14. Saeimas 2022. gada 20. oktobra sēdes stenogramma. Pieejams: [https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1da0d48edb7540b8c22588f5004572d5/\\$FILE/Lp1531_0.htm](https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1da0d48edb7540b8c22588f5004572d5/$FILE/Lp1531_0.htm)

Citi materiāli

30. 2018. gada 12. Saeimas neatbalstītie “Grozījumi Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likumā (Nr. 1210/Lp12)”. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=1210/Lp12>
31. 14. Saeimas Juridiskās komisijas 2023. gada 16. maija sēdes protokols Nr. 141.1.9/3-29-14/23.
32. 13. Saeimas Juridiskās komisijas 2022. gada 18. oktobra sēdes protokols Nr. 304.